

Elena DEJU
Lycée Magnan, Nisa, France

ASPECTE ALE INFLUENȚEI LIMBII FRANCEZE ASUPRA LIMBII ROMÂNE

Istoria umanității se identifică cu o luptă continuă pentru asigurarea existenței, în decursul mileniilor, comunitățile omenești fiind într-o mișcare permanentă și căutând să-și satisfacă necesitățile atât prin explorarea, ocuparea și exploatarea unor noi teritorii, dar și pe calea contactelor directe sau indirecte, căci încă de la începuturile civilizației omenești au avut loc schimburi incidentale de cunoștințe și bunuri, iar pe măsură ce societatea pășea mai hotărât pe drumul spre civilizație, rolul și intensitatea schimburilor au crescut vertiginos, iar transformările economice ce au survenit au dus la dezvoltarea economică, dar și la dinamica lexicului.

În ceea ce privește dinamica lexicului, una dintre limbile care a avut o influență pregnantă asupra limbii române a fost limba franceză, influența sa fiind strâns legată de contextul politic, primele cuvinte de origine franceză intrând în limbă încă din secolul al XVIII-lea fie prin intermediul grecilor care au trăit în Moldova și Valahia, fie în momentul apariției emigranților francezi.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, termenii francezi sunt introduși în limba noastră, în general, cu ajutorul tinerilor români care își fac studiile la Paris, iar în a doua jumătate a secolului, această aprigă influență este ironizată de către unii scriitori români, printre ei regăsindu-se Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Luca Caragiale, și cu toate acestea, românii au continuat să împrumute termeni francezi și în secolele al XX-lea și al XXI-lea.

Pornind de la aceste aspecte și realizând o comparație între evoluția limbii române și cea a limbii franceze sesizăm că *lexicul românesc evoluează în direcția modernizării și internaționalizării, atât sub aspectul procedeelelor, cât și al împrumuturilor de afixe [1]*, iar problemele lingvistice pe care le ridică sunt foarte vaste, una dintre ele fiind cea referitoare la formarea și evoluția termenilor, sau, așa cum spunea Marius Sala, *certificatul de naștere [2]* al cuvintelor.

În timp ce lingviștii asistă la moartea unor cuvinte, altele iau naștere pe de o parte pe cale externă (împrumuturi) și pe cale internă (derivare, compunere, conversiune), pe de altă parte, datorită calchierii, procedeu

considerat de unii specialiști *mixt sau combinat* [3] sau făcând parte din „dinamica sensului” [4], astfel modernizarea lexicului din domenii precum modă, economie, gastronomie a presupus împrumutarea unor cuvinte fie pentru a desemna ocupații sau operațiuni noi, fie pentru a înlocui alți termeni deja existenți. Odată intrate în limba română, neologismele au fost adaptate sistemului gramatical românesc sau au fost preluate ca în limba franceză (*xenisme*). Semnalând „raportul dintre vechimea cuvintelor în limba franceză și a împrumuturilor în limba română”, Florica Dimitrescu [5] distinge două categorii: 1) cuvintele de curând pătrunse în română din franceză pot avea la bază termeni mai vechi și 2) cuvintele recente în română se explică prin termeni recenti și în franceză.

Theodor Hristea [6] vorbește despre *împrumuturi terminologice vechi și împrumuturi terminologice neologice* cu precizarea că acestea din urmă sunt numite astfel doar dacă au pătruns în limba română după a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În ceea ce privește domeniul economic, înainte erau utilizate foarte multe cuvinte de origine slavă: *dobândă, scump*, de origine greacă/neogreacă: *a economisi* etc.; turcă: *bacșiș, „numerar”*, maghiară: *vamă, a cheltui*; ucraineană: *a socoti* sau cu etimologie necunoscută precum *ban* sau *leu*, iar în limba română actuală observăm că s-au înlocuit foarte mulți termeni cu neologisme preluate din limba franceză:

a chivernisi – a administra; mezat – licitație; leafă – salariu; vădea – scadență; zgârcit – avar, adaptarea la limba română a neologismelor însemnând mai multe procese : 1) o modificare fonetică cerută de sistemul fonologic al limbii române, 2) o modificare semantică, atunci când relațiile dintre elementele limbii cereau reevaluări ale semnificației, 3) o modificare de statut morfologic pentru înscrierea în clasele flexionare românești [7].

De-a lungul timpului, cele mai multe schimbări au apărut la substantive, această parte de vorbire fiind foarte mobilă, astfel că în domeniul economic, dar și în cel gastronomic am împrumutat din limba franceză cuvinte precum :

bursier, antiinflaționist, econometrie, petrodolar, presalariu, complex, butic, expertiză, patronat, acreditiv, active, arierate, anuitate, aperitiv, antreneu, crudități, sufleu, crochete, omeletă, garnitură, piure, salată, pateu, ecler, sirop, foie gras, tartar, biftec, carpaccio, însă avem și substantive provenite din mai multe surse precum: recesiune, fr, engl, impact fr, engl, etc..

În categoria franțuzismelor sau *peregrinismelor franceze*, așa cum le-a numit Florica Dimitrescu, regăsim următorii termeni din lexicul economic: *butic*, dar și varianta *butică*, aceasta din urmă nemaexistând în Dicționarul

ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția a II-a, iar în ceea ce privește sensul, el însemna în limba franceză *lieu d'etalage et de vente au detail* [8], iar în limba română *magazin în care se vând mărfuri de serie mică* [9].

De precizat este faptul că în cazul acestui substantiv, ca și în cazul cuvântului *vizavi* după pătrunderea în limba română, inițial, și-a păstrat ortografia franțuzească, ca mai târziu scrierea să se realizeze conform principiului fonetic.

Un alt exemplu de termen care a intrat în limba română, inițial păstrându-și ortografia este *bonjour*, astăzi fiind întâlnit sub forma *bonjur*, dar și derivatul *bonjurist* care semnifică „epitet dat, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, tinerilor întorși din străinătate, care o dată cu ideile progresiste introduceau și obiceiul cosmopolit de a se saluta cu *bonjur* în loc de *bună ziua*.” [10].

În ceea ce privește modalitățile de construire a unor cuvinte noi, există două posibilități:

„una populară care recurge aproape exclusiv la vechiul fond de prefixe și sufixe și una savantă care se adresează și sufixelor grecești, latinești, romanice, și mai rar, de altă origine, precum și unui fond internațional de elemente de formare, de obicei cuvinte grecești și latinești, prefixoide sau sufixoide ” [11].

Cu ajutorul procedurii combinat numit *calchiere*, vocabularul se îmbogățește cu alte cuvinte, calcul fiind utilizat din *necesitatea creării terminologiei științifice încă din secolul al XVIII-lea* [12].

Conform clasificării făcute de Theodor Hristea în lucrarea *Sinteze de limba română*, avem pe de o parte *calc total sau integral* care se realizează prin traducerea în totalitate a modelului din limba franceză (ex. *conlucra* >fr. *collaborer*) și *semicalc sau calcul parțial* (ex. *deducere* >fr. *deduire*), iar pe de altă parte putem vorbi de *calcul semantic* și *calcul frazeologic*.

În ceea ce privește calculul semantic, substantivul *trust* este unul dintre multiplele exemple, el semnificând în limba franceză *enterprise qui fusionne des entreprises anciennes, de maniere a reduire les prix et a produire d'avantage* [13], în timp ce în limba română contemporană înseamnă *asociație financiară sau economic importantă, care reunește mai multe societăți (comerciale, industriale etc.) sub o conducere unificată cu scopul de a asigura monopolul asupra unui produs sau a unui sector economic* [14], acest sens fiind diferit de cel pe care îl avea în perioada de dinainte de Revoluția din '89 când prin acest termen se definea *unitatea economică reprezentând o grupare de unități de producție sau desfacere a căror proprietate o deține și o coordonează statul* [15].

Spre deosebire de acestea, există și neologisme în limbajul economic care au același sens în limba română [16] ca și în limba franceză [17] :

buget > fr. *budget*, care înseamnă bilanț al veniturilor și cheltuielilor unui stat, ale unei întreprinderi, ale unei familii etc. pe o perioadă determinată. În țările europene, cuvântul *buget* a fost utilizat oficial la începutul secolului XIX-lea, iar în Franța s-a utilizat pentru prima dată în Legea bugetului de stat pe anul 1806. În Țările Române, apare pentru prima dată în Regulamentele Organice, care definesc sensul termenului „biudje” prin estimarea cheltuielilor anului viitor. După opinia specialiștilor, termenul *buget* își are originea în expresiile *bouge* și *bougette*, care în limba franceză înseamnă punguță sau săculeț. [18]

Calculul semantic este și el foarte bine reprezentat de sintagme precum :

taxa pe valoare adăugată > *taxe sur la valeur ajoutée*, *cont descoperit* > fr. *compte decouvert*, *spațiu economic*>fr. *espace économique*, *acoperirea metalică*> fr. *couverture metalique*, *acoperirea valorică* > fr. *couverture valorique*, *monopoluri fiscale* > fr. *monopoles fiscaux*, *monedă fără valoare integrală* > fr. *monnaie sans valeur integrale* etc.

Există cuvinte care au o dublă explicație, din punct de vedere formal prin limba latină, iar din punct de vedere semantic prin limba franceză, ceea ce înseamnă că sensul a fost preluat din limba franceză: *efect*, *impozit* etc. [19], dar există și foarte mulți termeni care, deși sunt de origine latină, au pătruns în limba română prin filiera limbii franceze:

salariu > fr. *salair*>lat. *salarium*; *tranzacție*> fr. *tranzaction* > lat. *tranzatio*, -onis; *comerț* > fr. *commerce* > lat. *commercium*; *numerar* > fr. *numéraire* > lat. *numerarius*, iar altele au pătruns în același timp atât în limba română, cât și în alte limbi: *debit* > fr. *debt* > lat. *debitum*, engl. *debit*, rus. *Дѣбум*, germ. *debet*, spaniolă *débito*; *activ* > fr. *actif* > lat. *activus*, rus. *АкмуѢ*, germ. *aktiva*, spaniolă *activo*; *pasiv* > fr. *passif* > lat. *passivus*, germ. *passiv*, engl. *passive*, spaniolă *pasivo* etc..

În ceea ce privește cuvintele provenite din limba franceză, academicienii Marius Sala și Ion Coteanu sunt de părere că există o dihotomie, pe de o parte *cuvinte considerate împrumuturi din franceză, dar explicate și ca formate pe teritoriul românesc, pe de altă parte cuvinte cu etimologie franceză și alte etimologii*[20].

Pentru cea de-a doua categorie, ei oferă ca exemplu cuvântul *achizitor* pe care unii lingviști l-au explicat ca fiind un derivat românesc format din substantivul *achiziție* și sufixul - *tor* (DEX, DN), iar Theodor Hristea [21] ca pe o creație românească din *achizi(ție)* prin substituție de sufix, însă termenul *achizitor* are un corespondent în franțuzescul *acquisiteur* folosit în Elveția.

Dacă limba română se caracterizează prin stabilirea unei relații între gen, terminații și declinări, în limba franceză substantivele nu se clasifică în

funcție de declinări, de aceea a fost nevoie de adaptarea neologismelor la sistemul limbii noastre, căci termenii la genul neutru primesc desinența – *uri* după modelul românesc: *trust-trusturi, capital-capitaluri etc.*

În ceea ce privește locuțiunile, la unele observăm asemănări izbitoare între limba franceză și limba română: ex. *mot a mot, mettre au courant – a pune la curent*, la altele observăm că aceeași idee este exprimată prin expresii diferite în cele două limbi ca în exemple precum:

râde ciob de oală spartă care este în limba franceză *c'est l'hopital qui se moque de la charité* sau *cine s-a fript cu ciorbă suflă și în iaurt* care are ca și corespondent în franceză *chat echaudé craint l'eau froide*.

Totodată, anumite personaje precum *filfizon, skubilitic* sau anumite toponime ca *Strada Paris, Piața Charles de Gaulle, Strada Franceză etc.* demonstrează, încă o dată, că limba franceză a avut și are o influență considerabilă asupra evoluției limbii și culturii române.

NOTE:

- [1]. Adriana, Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influență, creativitate*. Editura All, București, 2001, p. 7.
- [2]. Marius, Sala, *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 26.
- [3]. Theodor, Hristea, *Sinteze de limba română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 100.
- [4]. Adriana, Stoichițoiu-Ichim, op. cit., p. 12.
- [5]. Florica, Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium Logos, București, 1995, p. 242-243.
- [6]. Ibidem, p. 40.
- [7]. Ioan, Oprea & Rodica, Nagy, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Editura Universității Suceava, 2002, p. 163.
- [8]. Larousse de poche, Librairie Larousse, Paris, p. 45.
- [9]. Gabriel, Angelescu & Emilia, Mareș, *Dicționarul fundamental al limbii române explicativ, morfologic, ortografic și ortoepic*, Editura Aula, Brașov, 2008, p. 161.
- [10]. <https://dexonline.ro/definitie/bonjur>;
- [11]. Ion, Coteanu, & Marius, Sala, *Etimologia și limba română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, p. 75.
- [12]. N. A, Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1962, p. 117-118.
- [13]. Larousse de poche, p. 45.
- [14]. Gabriel, Angelescu & Emilia, Mareș, op. cit., p. 161.

- [15]. ***, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Academiei Române, București, 1975, p. 1261.
- [16]. Gabriel, Angelescu & Emilia, Mareș, op. cit., p. 156.
- [17]. Lydia, Ciucă, *Dicționar francez-român*, Editura Corint, București, 2007, p. 96;
- [18]. Elena, Deju, *Preocupări*, Editura Printex, Focșani, 2014, p. 13.
- [19]. Theodor, Hristea, op. cit., p. 44-45.
- [20]. Sala, Coteanu, op.cit. p. 148.
- [21]. Teodor, Hristea, „Limba română” XXVIII, București, 1979, p. 459.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- Angelescu, Gabriel, Mareș, Emilia, *Dicționarul fundamental al limbii române explicativ, morfologic, ortografic și ortoepic*, Editura Aula, Brașov, 2008.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, *Lexicul specializat în mișcare de la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007.
- Cazacu Boris, Rosetti, Alexandru, *Istoria limbii române literare*, (vol I), Editura Minerva, București, 1971.
- Călărășu, Cristina, *Dicționar de terminologie a profesiunilor actuale*, Editura Universității din București, 2004.
- Cicile, Jean-Michel, *Terminologie bancaire, financiere & economique*, Banque Editeur, Paris, 1998.
- Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I.O, București, 2005.
- Ciucă, Lydia, *Dicționar francez-român*, Editura Corint, București, 2007.
- Coteanu, Ion & Sala, Marius, *Etimologia și limba română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.
- Coteanu, Ion, *Formarea cuvintelor în limba română. Derivarea. Compunerea. Conversiunea*, editat de Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, Editura Universității din București, 2007.
- ***, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Academiei Române, București, 1975.
- ***, *Dicționar poliglot economic, de comerț exterior și turism*, Editura Garamond, București, 2003.
- Dimitrescu, Florica, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium Logos, București, 1995.
- Dimitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente*, Editura Albatros, București, 1982.
- Dubois, Jean & Mitterand, Henri & Dauzat, Albert, *Dictionnaire d'étymologie*, Larousse, Paris, 2001.
- ***, *Formarea cuvintelor în limba română*, (vol. I - *Compunerea*), Editura Academiei Române, București, 1970.
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.

- Iacob, Niculina, *Limbaul biblic românesc*, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, 2001.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influență, creativitate*, Editura All, București, 2001.
- Ionescu, C. Lucian, *Fundamentele profesiei bancare. Băncile și operațiunile bancare*, Institutul Bancar Român, Editura Economică, 1996.
- Giugu, Aurel Ioan & Ungurean, Pavel Vasile & Duma, Sebastian Florin, *Mic lexicon financiar-bancar și bursier*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2009.
- Miroiu, Mihai, *Dicționar de termeni economici, financiar-bancari și de bursă - englez, francez, român*, Editura Andreescu, Alexandria, 1992.
- Negreanu, Aristița, *Dicționar de expresii francez-român*, Editura All, București, 2002;
- Sala, Marius, *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, Editura Humanitas, București, 2010.
- Savin, Vasile & Savin, Cristina-Anca, *Dicționar român-francez administrativ, comercial, economic, financiar – bancar, juridic*, Editura Dacia Educațional, Cluj Napoca, 2002.
- Sherif, Hasdem Mostafa & Serouchmi, Ahmed, *La monnaie électronique. Systeme de paiement securise*, Editura Eyrolles, Paris, 2000.
- Treps, Marie, *Les mots migrants. Les tribulations du français en Europe*, Éditions du Seuil, Paris, 2009.
- Troacă, Victor, *Lexicon bancar*, Editura Tribuna Economică, București, 2001.
- Ursu, N.A., *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1962.
- Véronique, Alexandre, *Léxique de termes économiques - français, anglais, chinois*, Edition Economique, Paris, 2001.
- Revista *Finanțe, bănci, asigurări*, nr.1/2002, Editura Tribuna Economică.
- Revista *Preocupări*, Editura Printex, Focșani, 2014.

Les aspects de l'influence de la langue française sur la langue roumaine

Résumé: L'influence de la langue française sur la langue roumaine est liée au contexte politique, les premiers mots d'origines françaises entrant dans la langue à partir du XVIIIème siècle par le biais des grecques qui ont vécu en Moldavie et Valachie ou au moment de l'apparition des migrants français. Dans la première moitié du XIXème siècle, les mots français sont introduits dans la langue roumaine en général avec l'aide des jeunes roumains qui ont fait les études en Paris, et dans la deuxième moitié du XIXème siècle cette influence acerbe est ironisée par certains écrivains roumains. Au XXème siècle, l'influence de la langue française est encore présente dans plusieurs domaines comme la cuisine, la mode, l'économie et dans le XXème siècle on peut observer que dans le domaine culinaire on emprunte encore beaucoup de mots français. Compte tenu des aspects mentionnés précédemment, dans cet article on propose une description de l'influence de langue française sur la langue roumaine dans les différents

domaines d'activités, la recherche de ces faits linguistiques viens compléter les études déjà existantes au niveau national, le but étant le suivi, la présentation et l'analyse des conséquences au plan linguistique apparaîtrais dans notre langue comme une conséquence du contact qu'a eu cette dernière, toute au long de son évolution, avec la langue française. Après un bref aperçu de l'apparition dans le vocabulaire de la langue roumaine aux termes d'origine française, on se concentre sur l'évolution du mot *bonjour*, sur ce qui Theodor Hristea nomme „împrumuturi terminologice vechi“ (emprunts terminologiques vieux) et „împrumuturi terminologice neologice“ (emprunts terminologiques néologiques), sous l'analyse de mots du domaine culinaire, économique, ou de la mode, mais aussi sur le fait qu'un mot français a donné dans la langue roumaine deux mots.

Mots clés: l'influence, linguistiques, vocabulaire, française, roumaine.